

Verdifulle landskap – ti år etter

Wendy Fjellstad, Gunnar Engan og Wenche Dramstad

Jordbrukslandskap er på mange måter i en særstilling ved at de ofte må brukes for å beholde sine kvaliteter. Samtidig er landbruket i rask endring. Hva skjer da med landskapskvalitetene?

I regi av et forskningsprosjekt om utvikling i landskap skapt gjennom jordbruksaktivitet ble det gjennomført en mindre delstudie med fokus på forvaltning av kulturbetingede landskapskvaliteter.

Målsetningen var å gjøre en enkel vurdering av i hvilken grad områder som var plukket ut på grunn av at de hadde spesielle kvaliteter for minst ti år siden, fremdeles hadde disse kvalitetene. Områdene som ble valgt ut som studieområder var enten vernet som landskapsvernområder eller foreslått som spesielt verdifulle kulturlandskap ved arbeidet som ble gjennomført på 1990-tallet.

Her presenteres foreløpige resultater fra denne undersøkelsen, i form av to utvalgte eksempler som representerer litt ulike situasjoner. Mer generelt er situasjonen at de fleste undersøkte områdene synes å være gjenstand for skjøtsel og drift, selv om det er enkelte utfordringer noen steder, blant annet med gjengroing.

Eksempelområde 1: Ørbekk, Eidsvoll; Akershus

Ørbekk er ei lita grend med småbruk nordøst for Minnesund i Eidsvoll kommune. Ved registreringen av verdi-

fulle kulturlandskap i 1992 – 1993 ble dette området vurdert som et av de 16 viktigste kulturlandskap i Oslo og Akershus.

Ørbekk er et småskala landskap med små jorder, skogholt og rester av gamle kulturmarkstyper. Gunstig eksposisjon og noe kalkholdig morene gir grunnlag for en artsrik vegetasjon med innslag av edellauvtrær. Konklusjonen etter gjenbesøket i området i 2005 er i hovedsak positiv. Trolig er de fleste av kvalitetene som ble registrert i 1993 intakt fremdeles, men dessverre kan det se ut som om noen av de fineste gamle slåttengene er i gjengroing. Den største artsrikdommen finnes i overgangssonen mellom kulturmarka og skogsmarka og det er også skogdominerte utmarksbeiter som har store kvaliteter, i tillegg til kantsoner mellom dyrka mark og skog.

Noe nybygging har hatt en uheldig effekt på det som ble framhevet som det mest artsrike området i 1993. Variasjon mellom sesongene gjør imidlertid også registreringene noe usikre.

Det viktigste grunnlaget for at området skal kunne opprettholde sine kvaliteter på sikt er til stede. På mange av gårdene var det fremdeles aktiv drift med beitende husdyr i 2005, både på innmark og utmark i nærområdet til gårdene.

Fra Ørbekk, Akershus. Begge foto: G. Engan, Skog og landskap.

Fra Froen. Begge foto: G. Engan, Skog og landskap

Eksempelområde 2: Froen, Frogn kommune, Akershus

Froen omfatter morenelandskapet rundt Froen hovedgård og deler av fjordlandskapet innerst i Bunnefjorden i Frogn kommune. Området ble også vurdert som et av de 16 viktigste kulturlandskap i Oslo og Akershus ved registreringen av verdifulle kulturlandskap i 1992 – 1993.

I rapporten skrev man om dette området: "Deler av området er relativt lite påvirket av seinere inngrep, og området er representativt for morenelandskapet i Follo og fjordlandskapet rundt Bunnefjorden.

Jordbruksdriften er i dag basert på korndyrking, og rester av gamle kulturmarkstyper er preget av naturlig gjengroing. Sentralt i området ligger det godt bevarte gårdstunet på Froen og Frogn kirke. Froen gård er en av de eldste i Frogn, og har gitt navn til bygda. Rydningstid er satt til eldre jernalder. Bygdas første kirkested lå i tilknytning til gården, og Froen var knutepunkt for ulike ferdselsårer.

Gjennom sin dominerende stilling helt siden middelalderen har Froen hatt sentral betydning for den lokale utviklingen. Nordvest for Froen ligger gården Stubberud og tuftene etter Rommerud, i et lite påvirket jordbrukslandskap avgrenset mot øst og vest av skog. Kantsonene er for en stor del smale og skarpe, men enkelte

steder finnes noe bredere og mer artsrike kanter med spredte trær og busker.

Et stort spekter av kulturminner fra ulike tidsepoker gir området stor historisk dybde, der de ulike elementene forteller om tidligere tiders historie og landskapsutnyttelse. Kantsoner, åkerholmer og rester av gamle kulturmarkstyper har artsrik flora med mange arter knyttet til naturlig eng- og beitemark. Eikehagen Danmark er en av de best bevarte eikehagene i regionen."

En del av området, inkludert eikehagen, har vært midlertidig fredet som landskapsvernområde, og eikehagen ble fredet som naturreservat 30. mai 2008.

Ingen forslag til skjøtsel ble nevnt i 1994-rapporten. En hovedkonklusjon etter feltbefaring i 2005 er at behovet for skjøtsel er stort i de viktigste områdene, særlig morenerygger og koller med gamle havnehager, først og fremst eikelunden Danmark.

Fordi en stor del av artsmangfoldet i området er knyttet til kantsoner mellom fulldyrka areal og skog, er det viktig at disse ikke får gro til og bli så smale at de få gjenværende vokseplassene for kulturmarksartene blir utryddet av sprøytemidler. Rydding er nødvendig også i dette området, særlig på tørre og solvendte partier. I henhold til forskrift om vern er det nå vedtatt at det skal utarbeides forvaltningsplan for eikehagen.